

DARBO PASIDALIJIMO IR GAMYBOS SPECIALIZACIJOS PROCESAI LIETUVOS TSR ŽEMĖS ŪKYJE

N. MINKEVICIENE

Dabartiniame etape TSKP agrarinės politikos svarbiausias strateginis ekonominis uždavinys — patikimai aprūpinti šalį maisto produktais ir žemės ūkio žaliavomis. Šios politikos taktika sprendžiant iškeltą uždavinį yra glaudžiai susijusi su darbo pasidalijimo ir pagrindinės jo formos — specializacijos bei kooperacijos ir agropramoninės integracijos — problemomis.

Mūsų respublikos žemės ūkyje darbo pasidalijimo bei specializacijos klausimas pastaruoju metu yra vienas iš aktualiausių. Kaip, kokiais būdais jis sprendžiamas atskiruose žemės ūkio vystymosi etapuose — ekonominės taktikos reikalas. Nuo jos lankstumo, mokslinio pagrįstumo priklauso ir numatytų uždavinių įgyvendinimo tempai bei efektyvumas. Praktiškai gali pasitaikyti ir pasitaiko, kad taktiniai ekonominiai sprendimai ne visada atitinka specializacijos generalinę kryptį. Todėl, sprendžiant praktinius specializacijos klausimus, svarbu, kiek ji atitinka gamybinių jėgų išsivystymo lygį, koku mastu atsižvelgiama į liaudies ūkio šakų ypatumus. Dėl to ypatingą reikšmę įgauna teorinė darbo pasidalijimo ir specializacijos procesų analizė. Nuo teorinio šių klausimų sprendimo priklauso praktinių uždavinių formavimas, jų įgyvendinimo metodai.

Respublikos ekonomistai yra nemažai nuveikę tiek tiriant bendrus Lietuvos žemės ūkio ekonomikos klausimus, tiek nagrinėjant konkrečiai specializacijos problemą. Didžiausias indėlis į šios problemos sprendimą priklauso Lietuvos žemės ūkio ekonomikos mokslinio tyrimo institutui. Svarbų darbą yra atlikęs ir Lietuvos TSR Mokslų Akademijos ekonomikos institutas, parengęs specialų mokslo darbų tomą apie Tarybų Lietuvos žemės ūkio specializaciją ir jo išdėstymą¹. Sprendžiant fundamentalius žemės ūkio ekonomikos klausimus, šie institutai vaisingai bendradarbiauja su Respublikiniu žemėtvarkos projektavimo institutu, Lietuvos žemdirbystės mokslinio tyrimo institutu. Be to, šie klausimai nagrinėjami ir studijose, skirtose LTSR žemės ūkio ekonomikai². Tačiau kiekviena nauja darbo pasidalijimo ir specializacijos pakopa iškelia naujas problemas, naujus socialinius-ekonominius reikalavimus. Kai ką gali padėti išaiškinti darbo pasidalijimo ir specializacijos analizė istoriniu aspektu. Tokiai analizei ir skiriamas šis darbas.

LTSR socialistinis žemės ūkis nuo jo susikūrimo pradžios iki šių dienų nuėjo nemažą kelią. Pastaruoju metu jis aiškiai laikosi pieno-mėsos gyvulininkystės krypties, kuri lemia respublikos vietą šalies visuomeninio darbo pasidalijimo struktūroje. Ši kryptis formavosi tam tikrais etapais.

¹ Zr.: Tarybų Lietuvos žemės ūkio specializavimas ir išdėstymas. Lietuvos TSR MA ekonomikos institutas. Darbai, t. VII.— V., 1959.

² Zr.: *Gregorauskas M.* Tarybų Lietuvos žemės ūkis 1940—1960 m.— V., 1960; *Tamošiūnas J.* Lietuvos žemės ūkio raida ir jos problemos.— V., 1974; *Davalga V.* Tarpukinė kooperacija.— V., 1977; *Grabauskas A.* Agropramoninių kompleksų organizavimo perspektyvos Lietuvos TSR.— V., 1977 ir kt.

Pirmasis darbo pasidalijimo ir specializacijos etapas apima laikotarpį nuo kolektyvizacijos pradžios iki 1953 metų imtinai. Tai specializacijos materialinių pagrindų kūrimo, daugiašakio ūkio etapas. Antrasis etapas apima laikotarpį nuo 1954 m. iki aštuntojo dešimtmečio vidurio. Tai ūkinės specializacijos krypties etapas su aiškiai išreikšta zoline specializacija. Trečiasis etapas — ūkinės specializacijos ir jos pagrindų — tarpūkinės kooperacijos etapas, prasidėjęs aštuntajame dešimtmetyje ir besitęsiantis iki šių dienų.

Skiriant etapas, buvo būtina pirmiausia nustatyti periodizavimo kriterijų. Žemės ūkio gamybos raidą ir jos ypatumus istoriniu aspektu šalies mastu tiria daugelis autorių, tačiau darbo pasidalijimo ir specializacijos periodizavimas literatūroje plačiau nenagrinėjamas.

Žemės ūkio gamyboje, kaip ir bet kioje gamyboje, darbo pasidalijimas ir specializacija vystosi tiesiogiai veikiant gamybinėms jėgoms. Todėl visai pagrįstai dauguma tarybinių autorių, išryškindami svarbiausius ekonominius žemės ūkio raidos etapus, susieja juos su gamybinių jėgų vystymusi³. Tai išplaukia ir iš marksizmo-leninizmo klasikų teiginių. V. Leninas rašė, kad specializacija „savo esme yra begalinė — kaip ir technikos vystymasis“⁴.

Tačiau darbo pasidalijimo formavimo procesas neapsiriboja gamybinių jėgų poveikiu. Tam tikrame etape darbo pasidalijimo ir jo formos — specializacijos — išraiška neišvengiamai paveikia ir socialinius-ekonominius santykius, o šie santykiai daro grįžtamąjį poveikį specializacijai.

Marksizmo-leninizmo klasikai savo darbuose parodė darbo pasidalijimo ryšį su visu gamybos būdu, tuo apibrėždami jo vietą visuomeninėje gamyboje. Bendras dėsningumas toks: kuo aukštesnis gamybinių jėgų išsivystymo lygis, tuo darbas daugiau padalytas ir specializuotas, tuo tvirtesni visuomeniniai ryšiai tarp atskirų šakų ir gamintojų. Tuo pačiu išryškėja darbo pasidalijimo vieta gamybinių jėgų ir gamybinių santykių sistemoje. Tai sudaro ir metodologines prielaidas nustatyti pagrindiniams darbo pasidalijimo kitimo kriterijui. Todėl, skiriant darbo pasidalijimo etapus LTSR kolūkiuose, buvo atsižvelgta pirmiausia į gamybinių jėgų kokybinius ir kiekybinius pakitimus. Buvo remiamasi tuo, kad nauja gamybinių jėgų raidos pakopa yra tas objektyvus materialinis pagrindas, kuris formuoja naują darbo pasidalijimo ir specializacijos lygį. Tačiau gamybinių jėgų sąlygojamas darbo pasidalijimo vystymasis — pastovus, kasdieną vykstantis reiškinys. Kad šį reiškinį galima būtų apibūdinti stambesniu mastu, kaip etapą, reikia jį papildyti naujų santykių bei ryšių formomis, t. y. visuomeninio darbo organizavimo pakitimais. Kitas etapas negali prasidėti tol, kol išlieka seni organizaciniai santykiai. Nauja gamybos specializacija turi būti formuojama, atsižvelgiant ne tik į gamybinių jėgų pasiektą lygį, bet ir į gamybos organizacinį lygį. Jei nauja specializacija bus formuojama, esant nepribrendusioms organizacinėms formoms, rezultatai gali būti neigiami. Kai kurios organizacinės formos socialistiniame ūkyje nustatomos direktyviniais aktais arba formuojasi jų veikiamos, todėl čia susiduriama ir su ekonominės politikos klausimais. Moksliškai pagrįstos politikos kuriamąją jėga abejoti netenka. Jos veikiami daugelis objektyvių procesų įgauna galimybę vystytis sparčiau ir efektyviau. Socialistinės valstybės politika, kaip nurodė V. Leninas, yra „koncentruota ekonomikos išraiška“⁵. Politika, kaip antstatinis reiškinys, formuojasi tiesiogiai veikiant gamybinėms santykiams, kurie priklauso nuo pasiekto gamybinių jėgų lygio. Partija tiek įstatymiškai įtvirtina tuos

³ Зг.: Трапезников С. Исторический опыт КПСС в социалистическом преобразовании сельского хозяйства.— М., 1959; Заметин И., Перцев П. К вопросу о специализации сельского хозяйства.— М., 1970. Оболенский К. Теория и практика специализации сельского хозяйства.— М., 1975 и др.

⁴ Leninas V. Pilnas raštų rinkinys, t. I, p. 88.

⁵ Leninas V. I. Raštai, t. 32, p. 63.

reiškinius, kurie objektyviai egzistuoja, tiek skatina jų raidą, bet jų formavimo pagrindas lieka gamybiniai santykiai, kaip gamybinių jėgų lygi atitinkanti forma. Politika, kaip koncentruota ekonomikos išraiška, turi įstatymiškai įtvirtinti tuos pakitimus, kurie įvyksta gamybinių jėgų ir gamybinių santykių srityje. Kita vertus, ji leidžia paspartinti jų raidą.

Taigi tam tikro laikotarpio pradžios ir pabaigos kriterijumi galime laikyti esminius ekonominės politikos pakitimus, liečiančius žemės ūkio specializavimo procesą. Daug reikšmės čia turi paruošų politika. Materialinis pagrindas, kuris pakelia specializacijos lygį, yra nauja gamybinių jėgų išsivystymo pakopa.

Trumpai paanalizuosime darbo pasidalijimo ir specializacijos ypatumus žemės ūkyje.

Darbo pasidalijimo ir specializacijos procesas vyksta visose liaudies ūkio šakose. „Tas specializacijos procesas, kuris atskiria vieną nuo kitos įvairias produktų apdirbimo rūšis, sukurdamas vis daugiau ir daugiau pramonės šakų, pasireiškia ir žemdirbystėje, sudarydamas besispecializuojančius žemdirbystės rajonus (ir žemdirbystės ūkio sistemas); atsiranda mainai ne tik tarp žemdirbystės ir pramonės produktų, bet ir tarp įvairių žemės ūkio produktų“⁶. Pagal K. Markso klasifikaciją darbo pasidalijimas visuomenės viduje į atskiras grupes, kaip žemės ūkis, pramonė ir t. t., vadinamas bendroju darbo pasidalijimu, šių grupių suskilimas į rūšis ir porūšius — specialiuoju darbo pasidalijimu, o darbo pasidalijimas dirbtuvės viduje — pavieniū darbo pasidalijimu⁷.

Tokia darbo pasidalijimo klasifikacija būdinga darbo pasidalijimo procesui apskritai. Tačiau darbo pasidalijimas žemės ūkyje, palyginti su pramone, turi savo specifiką, sąlygojamą tiek ekonominių, tiek gamtinių sąlygų. Darbo pasidalijimo specifika žemės ūkyje pasireiškia dviem momentais. Pirmiausia jo ypatumas yra tai, kad iš daugiašakio ūkio, kuris išsaugo daugelį natūralaus ūkio bruožų, besivystant gamybinėms jėgoms atsiskiria šakos, tiesiogiai nesusijusios su žemės ūkio produktų gamyba. Jos tampa pramoninės gamybos šakomis. Atsiranda bendrasis darbo pasidalijimas. Tačiau su šiomis ir kitomis su žemės ūkio gamyba susijusiomis ir jį aptarnaujančiomis šakomis turi būti palaikomas nenutrūkstamas ryšys. Pramonės gamyba dabartinėmis sąlygomis tampa darbo pasidalijimo žemės ūkyje materialiniu pagrindu. Žemės ūkis pasidaro priklausomas nuo pramonės, ir ne tik priklausomas. Aukštesnis gamybinių jėgų ir gamybinių santykių lygis pramonėje sąlygoja spartesnius žemės ūkio darbo pasidalijimo vystymosi tempus. Jei žemės ūkio gamyba nepakankamai arba nelaiku aprūpinama pažangiausia gamybos technika, ji neturi objektyvaus materialinio pagrindo pasiekti aukštesniam specializacijos lygiui.

Žemės ūkio viduje vystosi specialūs darbo pasidalijimas, pasireiškiantis įvairiomis specializacijos formomis. Jis ir bus šiame darbe plačiau analizuojamas.

Palyginti su pramonės specializacija, darbo pasidalijimas žemės ūkio viduje irgi turi specifinių bruožų. Dirvožemio sudėtis, klimatas, reljefas, naudmenų struktūra dažnai turi net lemiamą reikšmę darbo pasidalijimui, gamybos išdėstymui ir specializacijai.

Žemės ūkyje tokia siaura specializacija, kaip pramonėje, yra negalima ir netikslinga tiek ekonominiu, tiek technologiniu požiūriu — ji nualina žemę, neleidžia jos efektyviai panaudoti. Tai, žinoma, nereiškia, kad žemės ūkis turi būti universalus, daugiašakis. Žemės ūkis turi specializuotis vienoje ar keliuose svarbiausiose šakose, papildant jas gretutinėmis arba pagalbinėmis šakomis, įgalinančiomis visokeriopai panaudoti potencialias žemės ūkio plėtojimo galimybes.

⁶ *Leninas V. Pilnas raštų rinkinys*, t. 3, p. 20—21.

⁷ *Zr.: Marksas K. Kapitalas*, t. 1, p. 315.

Darbo pasidalijimo ypatumai žemės ūkyje nereiškia, kad jo raidos kryptys priešingos pramonei. Bendri dėsningumai, kurie būdingi visai socialistinei gamybai ir jos pramonei specializacijai, išlieka ir žemės ūkyje. Veiksniams, kurie analogiškai pramoniniams ir turi didelę įtaką žemės ūkio gamybos išdėstymui ir specializavimui, reikia priskirti darbo jėgos paskirstymą atskiruose žemės ūkio rajonuose, žemės ūkio mechanizavimo lygį, kapitalinių įdėjimų į žemės ūkį apimtį, valstybės nustatomų žemės ūkio produktų paruošinių ir supirkimo kainų dydį ir t. t.

Remiantis periodizacijos kriterijais ir atsižvelgiant į žemės ūkio gamybos ypatumus, Lietuvos TSR socialistinio žemės ūkio raidoje skiriami trys darbo pasidalijimo ir specializacijos etapai.

Istoriniu požiūriu specializavimas pradėjo ryškėti XIX a. antroje pusėje, paplitus kapitalistiniams gamybiniams santykiams. Formavosi gyvulininkystės kryptis, kuri atitiko Lietuvos gamtines, klimatinės ir ekonominės sąlygas. Augalininkystės tradicinė kultūra buvo linai. Buržuazinės Lietuvos žemės ūkio specializaciją formavo konjunktūriniai kainų svyravimai. Ilgą laiką kainos skatino auginti linus ir grūdines kultūras. Vėliau, mažėjant kainoms, grūdų auginimas stabilizavosi, ir 1930—1940 m. Lietuvos žemės ūkyje dar labiau išryškėjo gyvulininkystės kryptis.

Pirmasis planingas darbo pasidalijimo ir specializacijos etapas prasidėjo kartu su socialistiniais Lietuvos žemės ūkio pertvarkymais. Tačiau ką tik susikūrus socialistinis žemės ūkis vystėsi kaip daugiašakis. Specializacijai respublika neturėjo materialinio pagrindo — techninė bazė buvo labai menka, technologiniu požiūriu mažai pakitusi. Neekvivalentiški ryšiai su pramone, pirminėje formavimosi stadijoje esantys socialistiniai gamybiniai santykiai nesudarė sąlygų ir neskatino plėtoti specializacijos. Tačiau didžiausią įtaką formuojant daugiašakį ūkį turėjo tai, kad tuo metu žemės ūkis kūrėsi, remdamasis visos šalies patyrimu ir jos padėdamas. Partijos ir vyriausybės vykdoma agrarinė politika Lietuvos žemės ūkiui specializacijos atžvilgiu nedarė jokių skirtumų. Produkcijos pristatymų normos buvo sąjunginio lygio ir formavo daugiašakį ūkį.

Daugiašakio ūkio egzistavimas buvo objektyviai pagrįstas: toks ūkis sudarė sąlygas augalininkystės šakų atliekas panaudoti gyvulininkystei, ir priešingai; esant daugiašakai gamybai, žemės ūkio technikos ir darbo jėgos panaudojimas labiau išvengia sezoniškumo; daugiašakis ūkis garantavo tam tikrą pastovumą, esant nepalankioms klimatinėms sąlygoms; žemės ūkis remėsi buvusio asmeninio ūkio inventoriumi, tradicijomis, neturėjo pakankamai pastatų.

Atsižvelgiant į visas šias aplinkybes, ūkinėje praktikoje buvo reikalaujama, kad kiekviename kolūkyje ir tarybiname ūkyje būtų auginami visų rūšių gyvuliai: galvijai, kiaulės, avys, paukščiai. Dėl to 1953 m. Lietuvoje iš bendro 1809 kolūkių skaičiaus 99,8% auginė galvijus, 99,7% kiaules, paukščius, avis⁸. Kartais ūkyje buvo auginama 10—20 ir net daugiau skirtingų rūšių augalininkystės kultūrų. Dėl šios priežasties atskirų kultūrų pasėlių plotai buvo labai nedideli. Tačiau ir tokiomis daugiašakio ūkio sąlygomis ėmė ryškėti kai kurios specializacijos tendencijos. 1946—1953 m. sparčiau augo galvijų ir kiaulių skaičius. 1953 m., palyginti su 1946 m., galvijų skaičius padidėjo 11, o kiaulių — 57%. Tuo tarpu pasėlių struktūros dinamika išliko pastovi, t. y. apie du trečdalius viso pasėlių ploto sudarė grūdinės ir tik penktadalį — pašarinės kultūros⁹.

Tokia padėtis rodė, kad bepradedančią formuotiis gyvulininkystės kryptį stabdė ribotas pašarinių kultūrų kiekis. Norint patenkinti augančius gyvulininkystės poreikius, reikėjo didinti pašarinių kultūrų dalį visame pasėlių

⁸ Apskaičiuota pagal Lietuvos TSR kolūkių 1953 m. suvestinę metinę apyskaitą.

⁹ Zr.: Tarybų Lietuvos žemės ūkio specializavimas ir išdėstymas. LTSR MA ekonomikos institutas. Darbai, t. VII.—V., 1959, p. 37.

plote. Tada būtų buvę galima plėtoti gyvulininkystę, atsikvėpinti nereikalingų įvairiarūšių grūdinių ir pašarinių kultūrų, sutelkiant dėmesį pagrindinėms.

Nagrinėjamu laikotarpiu tokia padėtis buvo susidariusi ne tik respublikos, bet ir visos Tarybų Sąjungos žemės ūkyje. Ši žemės ūkio raidos etapas nuo jo kūrimosi pradžios iki 1953 m. imtinai galima pavadinti *daugiašakio ūkio etapu*. Jame pagrindinė Lietuvos žemės ūkio vystymo kryptis aiškiai nubrėžta nebuvo.

Nepatenkinamos žemės ūkio, ypač gyvulininkystės, būklės priežastis visapusiškai išnagrinėjo TSKP CK 1953 m. rugsėjo plenumas, kuris atskleidė trūkumus, stabdžiusius tolesnį žemės ūkio plėtojimą mūsų šalyje. Visi šie trūkumai, kaip pažymėjo Lietuvos Komunistų partijos Centro Komiteto VII plenumas, lietė ir mūsų respubliką. Pirmiausia paminėtinas materialinio suinteresuotumo principo pažeidimas. Mažos paruošinės ir supirkimo kainos, neteisingas principo taikymas skaičiuojant privalomuosius pristatymus nuo žemės ploto vieneto neskatino ugdyti gyvulininkystės ir daugelio kitų žemės ūkio šakų, iš jų ir pašarinių kultūrų. Plenumas nutarė konkrečias priemones minėtiems trūkumams pašalinti ir žemės ūkiui pakelti. Ypatingas dėmesys atkreiptas į gyvulininkystę: buvo numatyti pašarų didinimo keliai, pakeisti kai kurie paruošų sistemos, liečiančios gyvulininkystę, elementai. Nors specializacijos klausimo TSKP CK 1953 m. rugsėjo plenumas tiesiogiai ir nekėlė, tačiau minėtos priemonės teigiamai paveikė produktyviosios gyvulininkystės plėtojimą visoje šalyje, taigi ir Tarybų Lietuvoje. Mūsų respublikos žemės ūkyje buvo pasukta aiškiai išreikšta gyvulininkystės kryptimi. Vadinasi, 1954 m. galima laikyti **antrojo darbo pasidalijimo ir specializacijos etapo pradžia**. Tuo labiau, kad buvo likviduota kolektyvizacijos pradžioje vyravusi smulkī gamyba, kuri ribojė efektyvų technikos naudojimą ir nesudarė galimybių sparčiai ir kompleksškai diegti ją. Prasidėjo žemės ūkio materialinės-techninės bazės spartaus ir nuoseklaus kūrimo laikotarpis. Jau 1951 m. pabaigoje respublikos žemės ūkyje buvo 5,9 tūkst. fizinių traktorių vienėtų, kurių bendras galin-gumas sudarė 149,4 tūkst. AJ, o 1964 m. pabaigoje — 26,1 tūkst. traktorių, kurių bendras galin-gumas sudarė 689,8 tūkst. AJ. Nuo 1953 m. iki 1964 m. pagrindinių fondų vertė LTSR kolūkiuose ir tarybinuose ūkiuose padidėjo 6,6 karto¹⁰. Be to, žemės ūkis buvo aprūpintas didesniu mineralinių trąšų kiekiu.

Išsiplėtus gamybiniais pajėgumams ir pasikeitus partijos agrarinei politikai, atsirado objektyvios prielaidos toliau gilėti darbo pasidalijimui ir specializacijai.

Nuo 1954 m. bendroje pasėlių struktūroje grūdinių kultūrų dalis nuosekliai mažėjo, o pašarinių kultūrų — nenukrypstamai didėjo. Kaip smarkiai pakito respublikos pasėlių struktūra, rodo jau tai, kad pašarinių kultūrų dalis pasėlių plote 1954—1958 m. laikotarpiu padidėjo nuo 21,4 iki 40,6%, grūdinių kultūrų plotas sumažėjo nuo 62,5 iki 43,8%¹¹. Tokia pasėlių struktūros dinamika rodė žemės ūkio bendrosios krypties kitimą. Šiuos procesus skatino tai, kad, įgyvendinant TSKP CK 1953 m. rugsėjo plenumo nutarimus, kolūkiams buvo nustatytos pastovios paruošų normos, supirkimas viršplaninėmis kainomis buvo pakeistas valstybinio gyvulių supirkimo forma, o gyvulių valstybinio supirkimo kainos buvo padidintos. Siekiant žemės ūkio produktų paruošas labiau priartinti prie žemės ūkio specializacijos, buvo leista grūdų ir kitų produktų privalomuosius pristatymus pakeisti mėsa, nors privalomieji pristatymai galutinai buvo panaikinti nuo 1958 m. sausio 1 d. Privalomųjų pristatymų pobūdį neskatino

¹⁰ Zr.: *Tamošiūnas J.* Lietuvos žemės ūkio raida ir jos problemos.— V., 1974, p. 147.

¹¹ Zr.: Tarybų Lietuvos žemės ūkio specializacija ir išdėstymas. LTSR MA ekonomikos institutas. Darbai, t. VII.— V., 1959, p. 32, 37.

materialinio suinteresuotumo ir todėl trukdė tobulėti gamybiniam santykiams ir sparčiau kilti žemės ūkio ekonomikai, tuo tarpu naujos supirkimo ir pristatymo kainos skatino plėsti gyvulininkystės produkciją.

Dėl viso to pradėjo žymiai sparčiau augti gyvulių skaičius. 1945—1953 m. galvijų skaičius padidėjo 28%, o per vėlesnius penkerius metus — 67%. Dar greičiau didėjo kiaulių skaičius — atitinkamai 57 ir 128%¹². Tuo tarpu avininkystės, kaip mažiau pelningos ir pagalbinės gyvulininkystės šakos, ūkiai pradėjo atsisakyti, todėl jos vystymosi tempai sulėtėjo, o tai dar labiau pagilino specializaciją.

Buvo pripažinta, kad esanti griežtai centralizuota planavimo tvarka trukdo geriau panaudoti vietinius išteklius, atsižvelgti į vietos gamtines sąlygas, todėl kolūkinėje nuosavybėje slypinčios galimybės nėra pilnai išnaudojamos. Nauja planavimo tvarka panaikino pernelyg didelį planavimo centralizavimą, sudarė sąlygas pasireikšti kolūkių vietinei iniciatyvai.

Pagrindinio specializacijos rodiklio — prekinės produkcijos — dinamikos tarybiniuose ūkiuose antrajame etape analizė jau rodo aiškiai išreikštą gyvulininkystės kryptį — gyvulininkystės produkcija sudaro 91% prekinės produkcijos (žr. 1 lentelę).

1 lentelė*

Lietuvos TSR kolūkių ir tarybinių ūkių prekinės produkcijos struktūra 1956—1957 metais, %

Rodikliai	Atskirų šakų lyginamasis svoris prekinėje produkcijoje			
	Kolūkiuose		Tarybiniuose ūkiuose	
	1956 m.	1957 m.	1956 m.	1957 m.
Augalininkystė	52,9	40,6	8,6	8,7
iš jos:				
linai	33,1	22,0	—	—
cukriniai runkeliai	8,3	10,7	—	—
Gyvulininkystė	47,1	59,4	91,4	91,3
Iš viso respublikoje	100	100	100	100

* Tarybų Lietuvos žemės ūkio specializavimas ir išdėstymas. LTSR MA Ekonomikos institutas. Darbai, t. VII.—V., 1959, p. 48.

Kolūkiuose gyvulininkystės prekinė produkcija viršijo augalininkystės prekinę produkciją tik 1957 m. Daugiausia augalininkystės prekinės produkcijos sudarė techninės kultūros — linai ir cukriniai runkeliai. Sių šakų produkcija kartu davė pagrindinę prekinės produkcijos dalį. 1956 m. gyvulininkystė ir techninės kultūros kolūkiuose sudarė daugiau kaip 88, o 1957 m. — jau per 92% visos prekinės produkcijos.

TSKP XX suvažiavimas iškėlė uždavinį tikslingai išdėstyti atskiras žemės ūkio šakas ir specializuoti žemdirbystę bei gyvulininkystę pagal šalies rajonus, atsižvelgiant į kiekvieno rajono gamtines bei ekonomines sąlygas, ir tuo pagrindu smarkiai padidinti žemės ūkio produktų gamybą. Šiam uždaviniui įgyvendinti reikėjo tiek naujų materialinių išteklių, tiek tobulėsnų ekonominių bei organizacinių svėrtų.

Tarybų Lietuvos žemės ūkyje vienu iš tokių svėrtų tapo rajonavimas, kuris suvaidino didelį vaidmenį toliau plečiant specializaciją. Nors jau ir buvo išryškėjusi generalinė gyvulininkystės kryptis, suderinta su techninių kultūrų auginimu, tačiau skirtingos rajonų gamtinės ir ekonominės sąlygos privertė išskirti giminingas tuo atžvilgiu žemės ūkio zonas ir

¹² Ten pat.

administracinių rajonų grupes. Tarybų Lietuvos teritorija buvo padalyta į 3 žemės ūkio zonas ir 5 pazonius, įvertinant juos ekonomiškai. Visapusiškai išanalizavus atskiras zonas ir pazonius, išryškėjo jų specifiniai bruožai, ir tai įgalino objektyviau spręsti specializacijos problemą. Pavyzdžiui, nors Vidurio Lietuvos zonoje žemės ūkis buvo vedamas intensyviau negu kitose zonose — daugiau auginama techninių ir pašarinių kultūrų, mažiau grynojo pūdymo, — tačiau geresnė žemių kokybė reikalavo didesnę šio pūdymo dalį pakeisti užimtuojų, kartu plėtojant galvijininkystę ir kiauliniųkystę. Tuo tarpu Rytų zonoje, ypač Pietryčių pazonyje, žemės ūkiui vystyti ekonominės sąlygos buvo palankesnės negu gamtinės — gausu darbo jėgos, geros transporto sąlygos, — tačiau žemės ūkio gamyba buvo ne tokia intensyvi.

Lietuvos žemės ūkio gamybos rajonavimas, visapusiškas ekonominių ir gamtinių veiksnių įvertinimas leido numatyti kiekvienos zonos pagrindinę specializavimo kryptį ir, panaudojant individualius svetus, ją gilinti.

Vakarų zonoje buvo numatyta gyvulininkystės ir linininkystės kryptis su labiau išreikšta galvijininkyste Pajūrio zonoje ir linininkyste Zemaitijos pazonyje. Vidurio Lietuvos zonoje, kur derlingiausias žemės, žemės ūkį buvo planuota vystyti galvijininkystės ir kiauliniųkystės bei techninių kultūrų — linų bei cukrinių runkelių — plėtimo kryptimi. Rytų Lietuvos zonoje Aukštaitijos pazonio kryptis — pieno galvijininkystė, suderinta su kiauliniųkyste ir linininkyste, Pietryčių pazonio kryptis — galvijininkystė ir kiauliniųkystė, derinant su bulvininkyste.

Zoninė specializacija — pagrindinis antrojo etapo bruožas ir didelis žingsnis pirmyn vystant žemės ūkio gamybą. Zoninės specializacijos įtaką gamybos kryptiai rodo spartus prekinės produkcijos struktūros kitimas. 1957 m. piniginės įplaukos iš gyvulininkystės kolūkiuose sudarė 59,4% visų iš augalininkystės ir gyvulininkystės gautų įplaukų, o 1962 m. jos padidėjo iki 86%. Tarybiniuose ūkiuose 1962 m. jos sudarė 92%¹³.

Labiau specializuoti žemės ūkį neįmanoma jo nekoncentruojant. Tik tuose ūkiuose, kur gamybos mastas stambus, tiek pagrindinė, tiek kitos šakos visiškai įrodė specializavimo pranašumus. Koncentravimo tikslas kaip tik ir yra sukurti stambią specializuotą gamybą. Specializacijos procesas Lietuvos žemės ūkyje visą laiką vyko kartu su koncentracija. Skirtingais laikotarpiais skyrėsi tik koncentracijos mastas. Po TSKP CK 1953 m. rugsėjo plenumo daugelis ūkių atsisakė jiems nenaudingų, nerentabilių produktų gamybos, o tie ūkiai, kurių gamtinės ir ekonominės sąlygos leido auginti tradicines kultūras, pradėjo koncentruoti jų gamybą. Šis procesas ypač būdingas daržovių auginimui.

Kaip matyti iš 2 lentelės, daržoves auginančių ūkių skaičius 1953—1959 m. smarkiai sumažėjo. 1953 m. daržoves sodino 71,1% visų kolūkių, o šeštojo dešimtmečio pabaigoje — jau tik 38,9%. 1959 m. daržovių neaugino 1199 kolūkiai. Kartu išaugo pasėlių koncentracijos laipsnis. Didėjo lyginamasis svoris ūkių, auginančių daržoves didesniuose plotuose.

Septintojo dešimtmečio pradžioje nemažą įtaką darbo pasidalijimui bei specializacijai vėl padarė paruošų politika. 1961 m. TSKP CK sausio plenumas nurodė, kad paruošų sistema turi rimtų trūkumų — trumpalaikiai ir nepastovūs paruošų sistemos planai neskatino plėsti mėsos gamybos, mėsos pramonės ir žemės ūkis neturėjo tvirtų ekonominių ryšių. Siekiant likviduoti šiuos trūkumus, pradėta sudarinėti kontraktavimo sutartis. Žemės ūkiui jos garantavo prekinės produkcijos realizavimą, o mėsos pramonei — planingą ir organizuotą aprūpinimą žaliavomis. Tačiau tuo metu dar nebuvo tinkamai sutvarkytas produktų pardavimo planas. Netvirtų planų pagrindu sudarytos kontraktavimo sutartys didesnio vaidmens nevaidino. Tik po TSKP CK 1965 m. kovo plenumo, sudarius tvirtus paruošų

¹³ Zr.: Priemonės žemės ūkio gamybai vystyti. — V., 1964, p. 16.

Kolūkių grupavimas pagal daržovių pasėlių plotus*

Daržovių pasėlių plotas	1953 m.		1959 m.	
	Kolūkių, auginančių daržoves, skaičius	%	Kolūkių, auginančių daržoves, skaičius	%
Iki 3 ha	1165	71,8	497	64,9
Nuo 3 iki 5 ha	257	15,8	138	18,0
Nuo 5 iki 10 ha	133	8,3	73	9,5
Nuo 10 iki 15 ha	53	3,3	24	3,2
Nuo 15 iki 25 ha	12	0,7	18	2,3
Nuo 25 iki 50 ha	2	0,1	16	2,1
Iš viso kolūkių, auginančių daržoves	1622	100	766	100
Iš viso kolūkių	2252		1965	

* Lentelė sudaryta pagal Lietuvos TSR kolūkių 1953 ir 1959 m. suvestines metines apyskaltas.

planus penkmečiui, šios sutartys tapo efektyvia priemone, stiprinant žemės ūkio ir mėsos pramonės ryšius.

Besivystanti gamybos zoniinė specializacija neišsprendė specializacijos problemų ūkio viduje. Pavyzdžiui, 1962 m. net 243 kolūkiai, arba daugiau kaip 13% visų respublikos kolūkių, turėjo visas prekinės augalininkystės šakas, t. y. auginu linus, cukrinius runkelius pramonei, bulves ir daržoves. Daugiau kaip pusė kolūkių (1111) kultivavo tris ir daugiau prekinės augalininkystės šakų.

Dar blogesnė buvo gyvulininkystės padėtis. Net 1023 kolūkiai, arba beveik 66% visų respublikos kolūkių, vystė visas keturias produktyviosios gyvulininkystės šakas, t. y. laikė galvijus, kiaules, avis, paukščius¹⁴. Gamybos koncentracijos lygis buvo labai žemas.

TSKP CK 1965 m. kovo plenumo nutarimai davė pradžią dabartinei partijos agrarinei politikai. Pirmiausia buvo pakeista pažiūra į žemės ūkio kapitalinius įdėjimus. Jie buvo smarkiai padidinti. 1956—1960 m. jie sudarė 219 mln., o 1966—1970 m. pasiekė 655 mln. rb¹⁵. Septintojo penkmečio metais kapitaliniai įdėjimai į žemės ūkį sudarė 20%, o aštuntajame penkmetyje — 23, devintajame — 26%, o pagal dešimtojo penkmečio planą jie sudarys daugiau kaip 27% visų kapitalinių įdėjimų¹⁶. Pramonė žemės ūkiui 1960 m. pateikė 2120, 1965 m.— 3984, o 1970 m.— 5344 traktorius¹⁷. Daug daugiau tiekiamą mineralinių trąšų: atitinkamais metais — 586, 983, 1429 tūkst. t¹⁸.

Viena iš pagrindinių problemų, kurias išnagrinėjo TSKP CK 1965 m. kovo plenumas, buvo žemės ūkio produktų supirkimo sistemos pakeitimas. Buvo numatyta planuojant supirkimą atsižvelgti į žemės ūkio gamybos specializavimą: daugiau gaminti ir parduoti valstybei tų rūšių produkcijos, kurios gamyboje ūkis specializuojasi, ir mažiau ar visai negaminti tų, kurios nesuderinamos su nustatytu gamybos profiliu.

Spartus gamybinių jėgų vystymasis, supirkimo sistemos pakitimai teigiamai paveikė gamybos koncentraciją ir specializaciją. Okiai, anksčiau auginę dvi technines kultūras, kurioms reikia daug darbo sąnaudų, pradėjo auginėti tik linus arba cukrinius runkelius. Padidėjo šių kultūrų plotai juos auginančiuose kolūkiuose. 1965 m. cukrinius runkelius auginu

¹⁴ Ten pat, p. 17.

¹⁵ Zr.: Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra 1974 metais. Statistikos metraštis.— V., 1975, p. 279.

¹⁶ Zr.: Brežnevas L. Apie tolesnį TSRS žemės ūkio vystymą. Pranešimas TSKP CK plenumo 1978 m. liepos 3 d.— V., 1978, p. 6.

¹⁷ Zr.: Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra.— V., 1977, p. 105.

¹⁸ Ten pat, p. 118.

984 ūkiai ir jų plotas ūkyje užėmė vidutiniškai 36,8 ha, 1975 m.— atitinkamai 422 ūkiai ir 103,5 ha¹⁹. Per tą patį laikotarpį bendras cukrinių runkelių auginimo plotas pasikeitė labai mažai.

Tuo laikotarpiu toliau koncentruojama ir specializuojama daržovių gamyba. 1975 m. daržoves auginu tik 141 (14,6%) kolūkis, t. y. 78 ūkiais mažiau negu 1965 m.²⁰ Sudaryta daržininkystės koncentracijos ir specializacijos išvystymo schema. Iki 1990 m. numatyta daržovių auginimą sukoncentruoti 33 specializuotuose ūkiuose, ne mažesniuose kaip 180 ha plotuose²¹.

Pastaraisiais metais labiau specializuojama ir bulvių gamyba. Iki 1965 m. bulves auginu 99% visų Lietuvos kolūkių, 1970 m.— jau 80,3, o 1975 m.— 70,9%²². Siūloma jų auginimą specializuoti atskiruose ūkiuose, aprūpinant atitinkama technika ir sandėliais. Spartinant gamybos specializaciją, reikėtų kurti parodomuosius ūkius, kurie atstovautų atskiroms specializuotoms žemės ūkio šakoms (pavyzdžiui, Upytės eksperimentinis ūkis — linininkystei, Seduvos — avininkystei, Kuršėnų — kiaulininkystei)²³.

Gyvulininkystės prekinės produkcijos dinamika rodo progresuojančią galvijininkystės specializaciją. Kolūkių pajamos iš realizuotos galvijininkystės produkcijos 1966 m. sudarė 76,9% visų pajamų, gaunamų gyvulininkystės šakoje, 1970 m.— 80,4, 1975 m.— 82,2%²⁴.

Pasiekus aukštesnį gamybinių jėgų išvystymo lygį žemės ūkyje, sustiprėjus ūkių ekonomikai, atsirado realios prielaidos pereiti į kokybiškai naują žemės ūkio raidos etapą, taigi ir į **trečią specializacijos etapą**, labiau atitinkantį strateginį partijos uždavinį — patikimai aprūpinti šalį maisto produktais ir žaliavomis. Reikėjo naujos taktikos, leidžiančios organizaciniais metodais paspartinti gamybą, užtikrinti jau esančios specializacijos privalumų optimalų panaudojimą. Tokia nauja partijos taktinė programa tapo *tarpūkinės kooperacijos ir agropromoninės integracijos politika*. TSKP XXV suvažiavime buvo pabrėžta, kad reikia aktyviau vykdyti kursą į specializaciją ir koncentraciją, nes jis sudaro pagrindą žemės ūkio gamybos efektyvumui didinti. TSKP CK nutarime „Dėl tolesnio žemės ūkio gamybos specializavimo ir koncentravimo, remiantis tarpūkine kooperacija ir agropromonine integracija“ sakoma, kad „žemės ūkio gamybos specializavimas ir koncentravimas, šios gamybos pertvarkymas dabartiniu industriniu pagrindu — tai magistralinė socialistinio žemės ūkio tolesnio vystymo kryptis, naujas etapas praktikoje įgyvendinant Lenino kooperativo plano idėjas išsivysčiusio socializmo sąlygomis“²⁵.

Mūsų respublikoje įgyvendinant iškeltus uždavinius buvo pradėta vystyti horizontalioji integracija, reiškianti ekonominių ryšių, kooperacijos ir specializacijos procesų plėtrą žemės ūkio šakos viduje. Respublikoje prasidėjo naujas darbo pasidalijimo ir specializacijos etapas. Pagrindine tarpūkine kooperacijos forma pasirinkti teritoriniai susivienijimai, į kuriuos įeinantys ūkiai išlaiko savarankiškumą. Bendromis įėgomis jie siekia siaurai specializuotis, diegti pramoninio tipo technologiją.

Tarpūkinė kooperacija sprendžia ir kitą svarbų — dviejų nuosavybės formų suartinimą — klausimą. Kooperuojantis kolūkiams ir tarybiniams ūkiams gimsta nauja nuosavybės forma — valstybinė-kolūkinė nuosavybė.

Tarpūkinės kooperacijos kūrimąsi sąlygoja grupė objektyvių priežasčių: išskeltas uždavinys pertvarkyti ūkį pramoniniu pagrindu reikalauja,

¹⁹ Žr.: *Grigaliūnas M.* Intensyvinti gamybą — svarbiausias žemdirbių uždavinys.— V., 1977, p. 43.

²⁰ Apskaičiuota remiantis Lietuvos TSR CSV duomenimis.

²¹ Žemės ūkio ministerijos duomenys.

²² Apskaičiuota remiantis Lietuvos TSR CSV duomenimis.

²³ Žemės ūkio ministerijos duomenys.

²⁴ Žemės ūkio ministerijos duomenys.

²⁵ Dėl tolesnio žemės ūkio gamybos specializavimo ir koncentravimo, remiantis tarpūkine kooperacija ir agropromonine integracija.— TSKP CK nutarimas.— V., 1976, p. 8.

kad jo specializacija artėtų prie pramoninės specializacijos lygio; aukštesnis gamybinių jėgų lygis, stiprėjanti materialinė-techninė bazė verčia keisti technologiją, senas gamybos formas, plėsti tarpšakinis ryšius; šiuolaikinę gamybą sunku organizuoti viename ūkyje, nes jo ribos darosi ankštos. Be to, atskiras ūkis dažnai neturi materialinių ir finansinių išteklių tokiai gamybai plėtoti.

Tarpūkinės kooperacijos paprasčiausios formos buvo jau kolektyvizacijos pradžioje. Jos reiškėsi žemės ūkio jmonių elektrifikavimu, gamybinio-techninio aptarnavimo, statybos darbų srityse. Tačiau tik šiuo metu, sukūrus pažangią mašininę pramonę, statybinę industriją, išvysčius kombinuotų pašarų ir chemijos pramonę, susidarė sąlygos pilnai realizuoti objektyviai pribrendusį tarpūkinės kooperacijos poreikį.

Tarpūkinė kooperacija žemės ūkio produktų gamybai didinti vyksta tiek augalininkystėje, tiek gyvulininkystėje, tačiau pastarojoje dėl tam tikrų priežasčių yra labiau paplitusi.

Iš tarpūkiniu gyvulininkystės jmonių Lietuvoje pirmiausia buvo įsteigtos paukščių fermos. Jau 1957 m. Zarasų rajone buvo sukurta tarpūkinė paukštininkystės ferma, kurios dalininkai buvo 17 šio rajono kolūkių²⁶. Tačiau tuo metu buvusios ekonominės sąlygos nesudarė reikiamų galimybių tarpūkiniams ryšiams kaip reikiant įsitvirtinti. Nespecializuotiems daugiašakiams ūkiams nepakako savos gamybos pašarų, nes, be paukštininkystės, jie turėjo plėtoti ir kitas šakas. Be to, kad tarpūkiniai santykiai normaliai funkcionuotų, reikalingi tobulesnė, lankstesni organizaciniai ryšiai, kurių tuo metu dar nebuvo. Dėl šių ir kitų priežasčių fermos gana greitai perėjo atskirų ūkių nuosavybėn.

1974 m. buvo numatyta organizuoti 6 gamybinius susivienijimus, sujungiant 42 ūkius ir paukštininkystės fabrikus.

Respublikos žemės ūkio specializavimo ir išdėstymo schemą, kuria vadovaujantis buvo pradėti kooperacijos darbai, parengė Lietuvos žemės ūkio ekonomikos mokslinio tyrimo institutas. 1974—1975 m. schema buvo patikslinta. Buvo padarytas ryžtingesnis žingsnis stambinant ūkius, koncentruojant ir specializuojant gamybą. 1970 m. buvo pradėtas statyti pirmasis respublikoje Sirvintų tarpūkinio susivienijimo kompleksas, o 1979 m. jau veikė 13 kiaulių auginimo kompleksų, 2 galvijų prieauglio penėjimo kompleksai, penki paukštynai, 35 stambios kiaušinių ir paukštienos gamybos fermos. Dabartiniu metu statomi 34 kompleksai: 19 iš jų skirti kiaulėms, 6 — galvijams, 9 — paukščiams auginėti²⁷.

Lietuvos žemės ūkio ekonomikos mokslinio tyrimo instituto duomenimis, respublikos racionalaus dydžio ūkiai turėtų disponuoti 2500—4000 ha žemės ūkio naudmenų, minimaliose gyvulininkystės fermose turėtų būti 400 karvių, 800—1200 galvijų prieauglio, 4000 penimų kiaulių per metus, o racionaliose — 800—1200 karvių, 2000—4000 galvijų prieauglio, 10 000 kiaulių per metus. Tačiau tarpūkiniam kooperavimui reikalingos ne tik materialinės-techninės, bet ir organizacinės priemonės. Jei materialinė-techninė bazė nuolat auga ir kokybiškai tobulėja, tai organizacinių ryšių problema darosi žymiai sudėtingesnė. Kokybiškai nauja tarpūkinės kooperacijos fazė reikalauja diegti naujas organizacines formas, tobulesnius valdymo ir ekonominio reguliavimo metodus, o tam reikalinga aukštesnė kadrai kvalifikacija.

Nors sukaupta šiočia tokia patirtis, organizuojant tarpūkinius kompleksus tiek užsienio, tiek mūsų šalyje, tarpūkiniu ryšių normalaus funkcionavimo ir organizacinių formų klausimas nėra galutinai išspręstas. Be to, nors kapitaliniai įdėjimai į žemės ūkį nuolat didėja, dar trūksta įrengimų, nepakanka lėšų, skirtų kapitalinei statybai. Dėl šių ir kitų priežasčių kompleksų kūrimo tempai nedideli.

²⁶ Zr.: *Davalga V.* Tarpūkinė kooperacija.— V., 1977, p. 63.

²⁷ Zr.: *Bagdonas A.* Gyvulininkystės kompleksų statybos problemos.— Liaudies ūkis, 1978, Nr. 7, p. 5.

Tarpūkinė specializacija ir kooperacija — ne vienintelis trečiojo etapo ypatumas. Naujas, tik jam būdingas reiškinys — vertikalinė integracija, reiškianti agropramoninių susivienijimų kūrimą. Agropramoninių susivienijimų būtinumas buvo nurodytas TSKP XXIV suvažiavime bei L. Brežnevo kalboje, pasakytoje 1974 m. kovo 15 d. iškilmingame posėdyje Alma Atoje plėšinių įsavinimo 20-ųjų metų garbei. „Plečiant specializavimą, atsiras aukštesnės kooperavimo formos, kai kartu su kolūkiškais ir tarybiniais ūkiais į susivienijimus įsijungia ir valstybinės pramonės įmonės“²⁸. Agropramoninių kompleksų organizavimo klausimą kėlė ir TSKP XXV suvažiavimas.

Išaugusios techninės galimybės reikalauja glaudesnių ryšių tarp atskirų liaudies ūkio šakų, iš jų ir tarp pramonės ir žemės ūkio. Gilėjantis visuomeninis darbo pasidalijimas, siaurėjanti specializacija sąlygoja kooperacijos poreikį. Agropramoninis bendradarbiavimas yra galimas tik esant kiek galima vienesniam gamybinių jėgų išsivystymo lygiui, todėl ankstesniu laikotarpiu kelti tokį klausimą buvo netikslinga.

Agropramoninė integracija gali būti įvairių formų. Paprasčiausia iš jų — tiesioginiai ryšiai. Sutartimis organizuojamos paruošos, ūkiams garantuojamas pagamintos produkcijos realizavimas laiku, o perdirbančiosios įmonės aprūpinamos reikiamos kokybės ir asortimento žaliava. Taip ugdomi jų santykiai su žemės ūkio įmonėmis.

Sąlygos kurti sudėtingesnių formų integraciją mūsų respublikoje yra subrendusios palyginti smulkiose gamybos šakose — sodininkystėje, daržininkystėje ir t. t., nes gamybos koncentravimas šiose šakose labiausiai priartėjo prie perdirbamosios pramonės lygio. Lietuvoje būtų tikslinga organizuoti agropramonines įmones sodininkystės ir daržininkystės trestų pagrindu. Specialistų apskaičiavimais, 25 tresto ūkiai, koncentravus juose vaisių ir daržovių gamybą, visiškai patenkintų tiesioginio vartojimo ir pramoninio perdirbimo poreikius²⁹. Sudėtingesnių formų integracijai respublikoje reikia aukštesnio specializacijos ir gamybinių jėgų išsivystymo lygio.

Praktika patvirtino, kad darbo pasidalijimas ir gamybos specializavimas bei integravimas įgalina paspartinti žemės ūkio produkcijos gamybos tempus, pagerinti jos kokybę, didina gamybos suvisuomeninimą, suartina dvi nuosavybės formas, t. y. padeda spręsti tiek ekonominius, tiek socialinius uždavinius. Todėl kiekviename naujame gamybinių jėgų raidos etape turi vykti atitinkami pakitimai organizaciniuose gamybos vystymo baruose, pirmiausia gamybos specializacijoje ir kooperacijoje. Tik tai garantuos, kad strateginiai žemės ūkio uždaviniai bus įvykdyti laiku.

Vilniaus Valstybinis V. Kapsuko universitetas
Politinės ekonomijos katedra

Redakcinei kolegijai
Įteikta 1979 m. vasario mėn.

ПРОЦЕССЫ РАЗДЕЛЕНИЯ ТРУДА И СПЕЦИАЛИЗАЦИИ ПРОИЗВОДСТВА В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ ЛИТОВСКОЙ ССР

Н. МИНКЯВИЧЕНЕ

Резюме

В развитии сельского хозяйства Литвы можно выделить три этапа разделения труда и специализации производства. Первый этап, охватывающий период с начала коллективизации до 1953 г. включительно, —

²⁸ Brežnevas L. Lenininiu kursu, t. 4.— V., 1974, p. 423.

²⁹ Zr.: Grabauskas A. Agropramoninių kompleksų organizavimo perspektyvos Lietuvos TSR.— V., 1977, p. 41.

этап развития многоотраслевого хозяйства и создания материальных основ специализации. Второй этап — с 1954 г. до середины 80-х гг. — характеризуется поворотом к хозяйственной специализации и развитием зональной специализации. Третий этап начался в середине 80-х гг. и продолжается по сей день. Он отличается развитием хозяйственной специализации и на ее основе — межхозяйственной кооперации. Этому этапу свойственна тенденция развития агропромышленной интеграции.

Критерием начала и окончания этапов являются существенные изменения в экономической политике, касающейся процесса специализации сельского хозяйства. Большое значение при этом имеет политика государственных заготовок. Материальной основой перехода специализации на более высокий уровень является новая ступень развития производительных сил.